

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Шевченко Олександр Вікторович

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри геодезії та картографії,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Пронь Ольга Сергіївна

здобувачка магістратури,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Однією із основ стійкого розвитку сільського господарства є підвищення ефективності землекористування шляхом раціонального використання земельних ресурсів. Як відомо, земельні ресурси України є цінним активом, який сприяє розвитку агробізнесу та забезпеченню сталого економічного зростання. Проте, нині в Україні неухильно посилюється проблематика збереження земельно-ресурсного потенціалу сільського господарства, спричинена масштабним порушенням земель, забрудненням та деградацією ґрунтів, втратою ґрунтової родючості.

Протягом здійснення земельної реформи відбулися значущі перетворення як у структурі земельного резерву за різними категоріями земель, так і в зміні основних угідь, а також у зміні основних суб'єктів господарювання й власників земельних ділянок. Загалом, згідно з даних Держгеокадастру України, станом на 01.01.2017 в Україні було зареєстровано 25,3 млн землевласників та землекористувачів, серед яких фізичні та юридичні особи [1]. Аналізуючи структуру земельного фонду в розрізі категорій власників землі та землекористувачів (рис. 1), варто зауважити, що найбільша частка земельного фонду України зосереджена у власності та користуванні громадян, та становить 34,4 % (з яких 20124,6 тис. га сільськогосподарських угідь, у тому числі 15846,5 тис. га ріллі). Найбільшими землевласниками та землекористувачами також є сільськогосподарські підприємства із часткою 28,2 %.

Протягом понад тридцяти років створення нової системи земельних відносин – спричинило трансформацію просторового функціонування колишньої системи сільськогосподарського землекористування.

В Україні сформувалася значна кількість суб'єктів сільськогосподарського землекористування у вигляді виробників сільськогосподарської продукції, які можна поділити на такі основні групи підприємств: сільськогосподарські підприємства (господарські товариства, приватні підприємства, виробничі кооперативи, державні підприємства аграрного

профілю), фермерські господарства, а також домашні господарства населення, які зокрема забезпечують 44,9 % виробництва загального обсягу сільськогосподарської продукції [2].

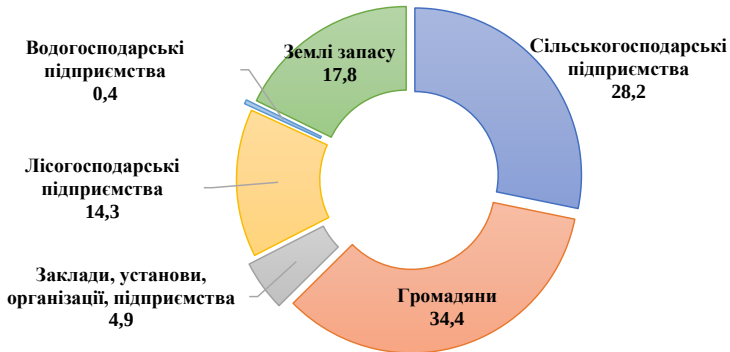

Рис. 1. Структура земельного фонду по основних землекористувачах та власниках землі станом на 01.01.2016, %

Джерело: [1]

У результаті довготривалої дії заборони відчуження земель сільськогосподарського призначення значного поширення набули орендні відносин, що загалом створило на початку 2000-х сприятливі умови для виникнення в Україні специфічної форми агробізнесу – агрохолдингів, які є великими корпораціями, що об'єднують певну кількість сільськогосподарських підприємств (дочірніх компаній) під єдиним управлінням та керівництвом.

Сьогодні агрохолдинги стали важливими гравцями на ринку сільського господарства України, вносячи вагомий внесок у виробництво продуктів харчування, забезпечуючи розвиток сільських територій та сприяючи економічному росту країни. Основна перевага діяльності агрохолдингів в Україні полягає в тому, що завдяки великим земельним площам та консолідації земельних ресурсів, а також злагодженого функціонування вертикальної групи корпоративних сільськогосподарських підприємств, які взаємодіють між собою за певними правилами, створюються умови для досягнення більших результатів, порівняно з окремо діючими підприємствами.

Останні два десятиліття аграрний сектор економіки України демонструє суттєві досягнення, такі як збільшення обсягів виробництва та експорту, висока прибутковість і рентабельність. Нині агробізнес є ключовим компонентом економіки країни. Однією з причин цього є його здатність створювати значну частку валового внутрішнього продукту [3].

Проте протягом останніх років агробізнес в Україні стикається з широким спектром внутрішніх та зовнішніх ризиків, які суттєво стримують його розвиток. З кінця 2019 р. з'явився значний негативний фактор, який вплинув на світову та, зокрема, українську економіку – це пандемія COVID-19 і пов'язані з нею карантинні обмеження. У результаті цього в 2020 р. відбулося більше ніж на 5,2 % скорочення світового ВВП, банкрутство великої кількості підприємств, поява глобальної рецесії, втрата численних робочих місць, проблеми в міжнародних торговельних відносинах, зменшення інвестицій та виникнення інших проблем [4].

Проте ще більшої шкоди розвитку агробізнесу та економіці України загалом завдає безпрецедентна військова агресія рф. Для України, яка на даний момент знаходиться в умовах воєнного стану, питання забезпечення продовольством та подолання негативних наслідків порушення сільськогосподарських процесів стають особливо важливими.

Знищення внаслідок артилерійських обстрілів сільськогосподарської техніки, зерносовищ, зрошувальних систем, транспортної інфраструктури, тваринницьких ферм, загибель стад сільськогосподарських тварин, блокування портів – все це зменшує обсяг виробництва сільськогосподарської продукції, і як наслідок, створює неабиякі загрози у сфері забезпечення продовольчої безпеки [5].

Тому завершення військового конфлікту та відновлення стабільності на територіях, які постраждали від бойових дій, є ключовими для відновлення та розвитку сільського господарства в цих регіонах і країні в цілому. Оскільки сільське господарство України є єдиним сектором національної економіки, який впливає на продовольчу безпеку країни та здатний забезпечувати необхідними продуктами харчування не лише населення нашої держави, але й інших імпортозалежних держав, зокрема країн Азії та Африки. Адже, за 2021 р. українські аграрії зібрали рекордні 106,6 млн т зернових, зернобобових та олійних культур [6].

Таким чином, ключовим фактором, який дозволив розвиватись в Україні агробізнесу, стало введення приватної власності на землю. Цей крок спростив доступ агробізнесу до земельних ресурсів та створив важливий стимул для інвестицій та розвитку аграрної галузі. Сприятлива внутрішня кон'юнктура ринку в 2000-х роках дійсно стала ключовим фактором, який дозволив розвиватись агробізнесу в Україні. Підвищення цін на продукти харчування на світових ринках створило можливість для українських агропідприємств отримувати більший дохід з вирощування та реалізації своєї продукції. Крім того, аграрний сектор України почав інтегруватися в глобальні ланцюжки постачання продовольства, що дозволило експортувати продукцію на міжнародні ринки. Це відкрило нові можливості для експорту українських сільськогосподарських товарів і збільшило зовнішній обсяг торгівлі.

Список використаних джерел:

1. Звіт про наявність земель та розподіл їх за власниками землі, землекористувачами, угіддями та видами економічної діяльності: 6-зем (річна). Фондові дані Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру. URL: <http://land.gov.ua>
2. Види сільськогосподарських підприємств в Україні. Український клуб аграрного бізнесу (УКАБ). URL: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/umovi_vedennya_agrobiznesu/vidi_silskogospodarskikh_pidpriemstv_v_ukraini
3. Zinchuk T., Kutsmus N., Kovalchuk O., Dankevych V., Usiuk T. Institutional Transformation of Ukraine's Agricultural Sector. *Review of economic perspectives*. 2017. № 1. P. 57-80.
4. The Global Economic Outlook During the COVID-19 Pandemic: A Changed World. WorldBank. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2020/06/08/the-global-economic-outlook-during-the-covid-19-pandemic-a-changed-world>
5. Курман Т.В. Агробізнес та продовольча безпека: проблеми правового забезпечення в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 122–126. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/09/23.pdf>
6. Рекордний 2021 – більше 100 млн т врожаю. Можемо звикати до «сотки» чи це виняток? Latifundist. URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/956-rekordnij-2021--bilshe-100-mln-t-vrozhayu-mozhemo-zvikati-do-sotki-chi-tse-vinyatok>